



پژوهشگرانِ معروفِ نسخِ خطیِ فارسی در هند

YRD. DOÇ. DR. BERNA KARAGÖZOĞLU *

Öz

Doğunun iki kadîm ve meşhur ülkelerinden olan İran ve Hindistan asırlardan beri birbiriyle her daim irtibatta kalmıştır. Hiçbir ülke halkının kesinti olmaksızın bu kadar uzun süre arkadaşlık bağlarının devam ettiği görülmemiştir. İslâmdan sonra bu iki ülkenin ilişkileri en üst seviyelere ulaşmış ve zaman içinde daha da güçlenmiştir. Hatta İran halkının İslâm dinini bu geniş alanlara götürdüğü ve İslâmın yayılmasında büyük katkıları olduğu da söylenebilir. Bu sebeple günümüz Hindistanının İslâm dinine bakıldığında, İran'ın etkisi ve rengi her ayrıntıda gözlemlenmektedir ki bunlardan biri de İslâm devletleri yönetimi boyunca alt kıtada yazılmış olan Farsça el yazmalarıdır. Bu dönemde devletin resmi ve ilim dili Farsçadır. Müslüman âlimlerin yoğun çalışmaları ile ortaya çıkan ve günümüze ulaşan Farsça el yazmaları, araştırmacılar ve Fars dili ve edebiyatı alanına ilgi duyanlar için ilginç bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Farsça el yazmaları, Hindistan ve İran, Hindistan'daki İslâm mirası.

ABSTRACT

Iran and India, the two representative nations of Asia have been in the friendly relationship with each other since the ancient time and no another two nations could be found in such a close friendly rela-

* YRD. DOÇ. DR. BERNA KARAGÖZOĞLU, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Öğretim Üyesi. Email: bkaragozoglu@agri.edu.tr.

tionship continuously for the centuries. After the arrival of Islam, the relation between these two countries became stronger and touched to its peak. It can be said that there were Iran and Iranians who took Islam to India and contributed a lot for the spread and flourishing of Islam there, that's why in today's Indian Islam there are many glimpses of Iranian culture visible and one of them is the Persian manuscripts which came in existence during the Islamic reign in Indian subcontinent as Persian was the royal court's and elite class language then. The Persian manuscripts which are remaining since those days narrate the hard works of the Muslim scholars which is a very interesting topic for researchers and the lovers of Persian language and literature. I tried to introduce them

Keywords: Persian manuscripts, India and Iran, Islamic heritage in India.

چکیده

ایران و هند دو کشور کهنسال و سرشناس شرق از قرون متمادی باهم رابطه داشته اند و هیچ دو کشوری را نمی توان یافت که در طول قرون ارتباطی پیوسته تر از مردم هند و ایران داشته باشند و بعد از اسلام روابط بین این دو کشور به اوج خود رسیده است و به جرأت می توان گفت کشور و مردم ایران بودند که اسلام را به هند بردند و سهم بزرگی برای گسترش و پیشرفت اسلام در این سرزمین پهناور داشته اند. همین دلیل است که در اسلام هند خیلی چیزها به چشم آدم می خورد که رنگ و تأثیر ایران بر آن نمایان است و یکی از آنها نساخ خطی فارسی هستند که در طول حکومت های اسلامی در این سرزمین پهناور هند به وجود آمدند. زیرا آن زمان زبان فارسی در این سرزمین زبان درباری و علمی بود ولذا از همان دوران نساخ خطی فارسی که تا اکنون به جا مانده است خدمات علماء و فضلاء مسلمانان را بازگو می کند که نقطه جالب و پر ارزش برای محققان و عاشقان زبان و ادب فارسی است

کلید واژه ها: نسخه های خطی فارسی، هند و ایران، میراث اسلامی در هند

مقدمه

زبان و ادبِ فارسی از عصرِ غزنویان به سرزمین هند راه یافته و از آن زمان تا کنون شاعران و نویسندگانی در آن سرزمین به رواج و گسترش زبان و ادبیات فارسی یاری رسانده اند. از آغاز صفویه نیز با هجرت تعداد زیادی از عالمان و شاعران به آن سرزمین و حمایت حکومت از آنان، زبان فارسی گسترده و غنای بیشتری پیدا کرد و نزدیک به ده قرن است که فارسی در تمام شئون زندگی طبقات گوناگون هند از جمله سلاطین، عارفان، نویسندگان، دانشجویان، هنرمندان و شعرا جای باز کرده و به دیده احترام نگریسته شده است. آن ها به وسیلهٔ این زبان منظور خودشان را بیان کرده اند که امروز هم به شکل نساخِ خطی موجود می باشد.¹

نسخه های متعدد خطی به زبان فارسی که در کتابخانه های مختلف، در گوشه و کنار هند موجود اند، به اثبات می رسانند که زبان و ادب فارسی در هند مورد پسند مردم این کشور عظیم قرار گرفته بوده است. پادشاهان دستور صادر نموده اند که خوشنویسان معروف کتاب های معروف فارسی مانند دیوان حافظ، مثنوی مولانا، بوستان و گلستان سعدی، شاهنامهٔ فردوسی و دیگر جواهرات علمی را که به زبان فارسی وجود دارند به منظور نگهداری در کتابخانه های شان برای آنان نسخه برداری کنند. صاحبان علم و فضل و دولتمردانی که از ایران به هند آمدند، نسخه های فارسی را شایسته آن دیدند که به عنوان ارمغانی با ارزش به پادشاهان تقدیم کنند. بنابر این وجود هزاران نسخه های خطی فارسی در کتابخانه های رسمی، شخصی و مقوفه ها آکنده از فرهنگ جان بخش ایران است.

استادان هندی زیادی در مورد نسخه های خطی فارسی پژوهش کرده اند و یا مقاله ای در مورد نسخه های خطی نوشته اند که در اینجا به برخی از آنان اشاره می شود.

استاد نذیر احمد

¹ زبان و ادب فارسی در هند، کیومرث امیری، تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۹۹۶.

پروفسور نذیر احمد فرزند حاجی محمد اسماعیل، استاد باز نشسته دانشگاه اسلامی علیگر، یکی از اساتید برجسته و محقق نامدار زبان فارسی در کشور هندوستان است. وی در سال ۱۹۱۵ م در شهر گوندا در ایالت اُترا پرادش متولد شد. پس از تحصیلات مقدماتی وارد دانشگاه لکهنو گردید. در سال ۱۹۴۵ م موفق به دریافت دکتری زبان و ادبیات فارسی، و در سال ۱۹۵۰ م فوق دکتری زبان فارسی، و در سال ۱۹۵۷ م دکتری زبان و ادبیات اردو را از دانشگاه لکهنو دریافت نمود. استاد نذیر احمد در سال ۱۹۵۸ م در دانشگاه اسلامی علیگر مشغول به کار شد و در سال ۱۹۶۱ م با سمت استادی، ریاست گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه اسلامی علیگر را نیز به عهده داشت. علاوه بر این دکتر نذیر احمد در طول خدمات دانشگاهی خود، در ده ها کنفرانس و سمینار زبان فارسی در داخل و خارج کشور هند شرکت کرده و ده ها مقاله علمی و تحقیقی در این سمینار ها عرضه داشته است. استاد به کشورهای شوروی سابق، افغانستان، کویت، بنگلادش، پاکستان و ایران مسافرت نموده است و مسافرت اول ایشان به ایران در سال ۱۹۵۵ م به مدت نه ماه برای کارهای علمی و تحقیقاتی بوده است. ایشان در سال ۱۹۷۸ م به خاطر خدمات ارزنده اش به فرهنگ فارسی مورد تشویق ریاست جمهوری هند قرار گرفت.

استاد نذیر احمد در سال ۱۹۷۹ م به افتخار بازنشستگی نایل آمد ولی باز هم از پاننشسته و با کنکاش و تلاش در کتابخانه های مختلف هند پرده از چهره کتابهای کمیاب و یا گمنام خطی فارسی بر داشت. ایشان در ایوان غالب (موسسه غالب) که یکی از مراکز مهم فرهنگ فارسی است، به عنوان عضو ثابت و فعال مشغول به کار بود و هم ریاست آن را به عهده داشت. در ضمن مسؤلیت مجله تحقیقی "غالبنامه" را نیز به عهده گرفته بود. وی همچنین به زبانهای اردو، عربی، انگلیسی و هندی نیز آشنایی داشت.

استاد نذیر احمد دارای چندین تألیف و بیش از دویست مقاله در زمینهای فرهنگ و ادبیات فارسی می باشد که به بعضی از آن ها در زیر اشاره می شود:

۱. تصحیح مکاتیب سنایی، دانشگاه اسلامی علیگر، هند، ۱۹۶۲ م.
۲. تصحیح مکاتیب سنایی با اضافات، کابل، افغانستان، 1977 م.

۳. تصحیح دیوان سراجی خراسانی، علیگر، هند، ۱۹۷۲ م.
 ۴. تصحیح دیوان عمید لویکی، لاهور، پاکستان، ۱۹۸۵ م.
 ۵. تصحیح دیوان حافظ، آستان قدس، مشهد، ایران، ۱۹۷۲ م.
 ۶. غزلیات حافظ بر اساس نسخه مورخ ۱۴۱۰ م، مرکز تحقیقات فارسی رایزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۹۸۸ م، دهلی نو، هند.
 ۷. تصحیح دیوان حافظ از روی نسخه ۱۴۱۵ م، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۹۸۸ م. دهلی نو، هند.
 ۸. ترتیب و تصحیح فرهنگ لسان الشعرا تألیف عاشق، رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ژوئیه ۱۹۹۵ م. دهلی نو، هند.
 ۹. تصحیح دیوان مهندس، ایران.
- استاد نذیر احمد در هجدهم اکتبر ۲۰۰۸ م. به دیار باقی شتافت.

استاد سید امیر حسن عابدی

پروفسور سید امیر حسن عابدی فرزند سید شبیر حسن عابدی، استاد ممتاز دانشگاه دهلی، هند در اول ماه ژوئیه ۱۹۲۱ م. در شهر غازی پور، ایالت اُترا پردیش هند متولد شد و تعلیمات ابتدایی و دبیرستانی را به ترتیب در شهر لکهنو و شهر بنارس (واراناسی) طی نموده وارد کالج سن ژان آگرا شد و دانشنامه فوق لیسانس را با درجه اول و احراز مقام اول در دانشگاه آگره دریافت کرد و سپس از همان دانشگاه به دریافت دانشنامه دکتری فارسی نایل آمد. دکتر عابدی در سال ۱۹۵۵ م با استفاده از بورس دانشگاه تهران به ایران رفت و پس از گذراندن دوره دکتری به دریافت "دانشنامه دکتری زبان و ادبیات فارسی" از دانشگاه تهران نایل آمد. در سال ۱۹۴۵ م وی سپس به سمت معلم فارسی و اردو در کالج سنت استفن دانشگاه دهلی مشغول به تدریس گردید. در سال ۱۹۵۸ م مجله آهنگ به زبان فارسی در دهلی منتشر شد و نظارت این مجله نیز به ایشان واگذار شد. در همین سال دکتر عابدی فعالیت ادبی خود را توسعه داد و به دعوت دانشگاه کابل به افغانستان رفت و ضمن بازدید از کتابخانه‌های افغانستان نسخه‌های خطی درباره تاریخ ادبیات فارسی در هند را جمع آوری کرد. در سال ۱۹۶۹

م کرسی استاد زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه دهلی دایر گردید و دکتر عابدی با ارتقاء به مقام پروفیسور برای سمت مزبور و ریاست شعبه فارسی و عربی دانشگاه دهلی برگزیده شد. در ماه ژوین ۱۹۶۹م پروفیسور عابدی به دعوت وزارت فرهنگ و هنر ایران برای بازدید از ایران به تهران رفت و در این سفر بنیاد فرهنگ ایران چند جلد کتاب را که ایشان نگاشته و مرتب کرده بودند، برای انتشار پذیرفت. در ماه اکتبر ۱۹۷۱ م پروفیسور عابدی مجدداً به ایران دعوت شد و در کنگره جهانی ایران شناسی که در شیراز بر پا شده بود، شرکت کرد. در سال ۱۹۷۴ م، پروفیسور عابدی به دعوت دولت ترکیه بازدید از آن کشور به عمل آورد و از این فرصت استفاد نموده مطالبی درباره تاریخ ادبیات فارسی در هند را از نسخه‌های خطی موجود در کتابخانه های موزه های مختلف آن کشور جمع آوری کرد و همچنین در این سفر ایشان در دانشگاه انقره سخنرانی ایراد کرد. در سال ۱۹۷۵ م، پروفیسور عابدی در سمینار "امیر خسرو دهلوی، شاعر و نویسنده معروف فارسی در هند" در کتابخانه خدابخش در شهر پتنای هند سخنرانی ایراد نمود و خدمات با ارزش آن را بر شمرد.

پروفیسور عابدی در کنفرانس گرایش های ادبی در آسیای مرکزی که در تهران بر پا شده بود، به دعوت کمیسیون ملی ایران برای یونسکو در نخستین جشنواره طوس و جشن یادبود دقیقی که در دانشگاه فردوسی در مشهد برگزار شد شرکت کرد. در سال ۱۹۷۶م پروفیسور عابدی همچنین به مدیریت سمینار بین المللی امیر خسرو دهلوی که در دهلی نو برگزار شد بر گزیده شد.

پروفیسور عابدی نیز خدمات ادبی در سمتهای دیگر انجام داد. مثل رئیس کمیته مطالعات فارسی و عربی در سازمان مرکزی تعلیمات دبیرستانی دهلی، عضو هیئت مشورتی مؤسسه مطالعات و تحقیقات فارسی در سطح فوق لیسانس ایالت بهار هند، عضو هیئت مطالعات فارسی در دانشگاه ندوی بنارس، دانشگاه پتناپ دانشگاه گجرات، دانشگاه بهوپال، دانشگاه عثمانیه حیدر آباد، دانشگاه پنجابی و دانشگاه جامعه ملیه اسلامی دهلی نو و عضو کمیته خرید آثار هنری و ادبی موزه ملی هند در دهلی نو. علاوه بر خدمات ادبی فوق الذکر پروفیسور عابدی کتب متعددی را نیز منتشر ساخت. تعداد سخنرانی و مقالاتی را که پروفیسور عابدی ایراد کرده و به چاپ رسانده است از ۲۵۷ تجاوز می کند و بیشتر آنها در مجلات و نشریات معتبر و یادبود نام ها و یادواره ها

در هند و کشورهای دیگر انتشار یافته اند. دانشگاه دهلی نیز سه جلد کتاب پروفیسور عابدی را تحت برنامه کمیسیون کمک به دانشگاه ها که سازمان تام الاختیار دولت هند می باشد، به چاپ رسانده است.

در ۱۵ آگوست ۱۹۷۲ م که سالگرد روز آزادی هند می باشد رئیس جمهور هند به پاس خدمات پروفیسور عابدی به زبان فارسی و ادبیات آن در هند تقدیرنامه ای به پروفیسور اعطا کرد و در سال ۱۹۷۵ م حکومت ملی دهلی نیز به خاطر تقدیر از خدمات پروفیسور عابدی به مطالعات ایران شناسی و ادبیات در هند جایزه ساهتیبه کلا پریشاد را به ایشان اعطا نمود. دانشگاه دهلی نیز به خاطر تجلیل از این استاد برجسته عنوان "استاد ممتاز" را پس از بازنشستگی به ایشان داد. ایشان از طرف غالب انستیتوت و انجمن مفاخر فرهنگی تهران هم تقدیر شده است.

در اینجا لازم به ذکر است که آقای دکتر سید امیر حسن عابدی که در سر تاسر هند "پدر زبان فارسی" شناخته شده است، به گرفتن "اولین جایزه فارسی جشنواره بین المللی فارابی" برای اثر با ارزشش "منتخب اللطایف" نایل آمد. ایشان به علت پیروی و سالخورده گی نتوانست عازم ایران شود و جایزه اش توسط آقای دکتر علی رضا فزوه مدیر مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی نو به دهلی رسیده و در جشنی که در خانه فرهنگ تشکیل شد، توسط رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به جناب آقای دکتر کریم نجفی اهدا گردید.

به مناسبت بزرگداشت پنجاهمین سالگرد روابط فرهنگی نوین ایران و هند و در مراسم "جشن زرین" (۱۲ ژانویه ۲۰۰۷) و "نخستین دوره جایزه سعدی" نیز، جایزه ای توسط آقای زرگر یعقوبی سفیر محترم جمهوری اسلامی ایران و رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی نو جناب آقای شفیع شکیب به روز ۱۱ فوریه ۲۰۰۷ م. به استاد اعطا شد.

مهمترین تألیفات استاد عابدی:

۱. تصحیح متن نمایشنامه گلزار حال (طلوع قمر معرفت)، علیگر ۱۹۶۱ م.
۲. تصحیح متن مثنویات فانی کشمیری، سرینگر، ۱۹۶۴ م.

۳. تصحیح متن یوگا واسیشتا (کتاب فلسفی هندویی) ترجمه از سانسکریت به فارسی، علیگر، ۱۹۶۸ م.
۴. تصحیح متن مثنوی سوز و گداز (سروده نوعی خوشانی)، چاپ بنیاد فرهنگ، تهران، ۱۹۷۲ م.
۵. تصحیح متن منتخب اللطایف، چاپ بنیاد فرهنگ، تهران، ۱۹۷۱ م.
۶. تصحیح متن مثنوی پدماوت (داستان عرفانی هندی)، چاپ بنیاد فرهنگ، تهران، ۱۹۷۲ م.
۷. تصحیح متن تاریخ سلاطین صفویّه، چاپ بنیاد فرهنگ، تهران، ۱۹۷۳ م.
۸. تصحیح متن پنچاکیان، ترجمه از سانسکریت به فارسی، علیگر، ۱۹۷۳ م.
ضمیمهٔ تغلق نامه، انجمن هند و ایران، دهلی، ۱۹۷۵ م.
۹. تصحیح دریای اسمار (ترجمهٔ کتاسرت ساگر - بحرالاسمار) با همکاری دکتر تارا چند، از داستانهای سانسکریت که به فارسی ترجمه شده از مصطفی خالق داد عباسی، چاپ دانشگاه اسلامی علیگر با همکاری مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، فبریه ۱۹۹۷ م.
۱۰. تصحیح تاج المآثر، تألیف: تاج‌الدین حسن نظامی، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، جولای ۲۰۰۸ م.

استاد سید محمد یونس جعفری

دکتر سید محمد یونس جعفری فرزند سید محمد فاروق جعفری در سال ۱۹۳۰ م در دهلی چشم به جهان گشود. تحصیلات ابتدایی و متوسط را در دهلی گذرانیده وارد دانشگاه دهلی شد و در سال ۱۹۵۶ م دورهٔ لیسانس و در سال ۱۹۵۸ م دوره فوق لیسانس زبان فارسی را به پایان رسانید. در سال ۱۹۶۲ م برای تحصیل به ایرن سفر نمود و نزدیک به سه سال در دانشگاه تهران به تحقیق زبان فارسی پرداخت. سرانجام به اخذ دکترای زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران نایل آمد. عنوان رسالهٔ دوره دکتری

استاد جعفری "بررسی اشعار صایب تبریزی" است. ایشان رساله‌دوره دکتری خود را به راهنمایی استاد "حسین منوچهر" به پایان رسانیدند. پس از مراجعت از ایران تدریس را در کالج دهلی که حالا اسمش "کالج ذاکر حسین" می‌باشد و وابسته به دانشگاه دهلی است ادامه دادند و تا ۱۹۹۵م که بازنشسته شدند، مشغول تدریس زبان فارسی بودند. گاهی هم به دانشجویان خارجی نیز زبان و ادبیات فارسی آموزش می‌دهند.

در سال ۱۹۹۳ م. مقاله‌ای به عنوان "نفوذ صائب بر زبان اردو در پاکستان ارائه کردند و بیش از شش بار در سمینارهای بین‌المللی شرکت نمودند و هم‌چنین مقالات متعددی دارند. چند بار مسافرت علمی به ایران و یک مرتبه به پاکستان کرده‌اند. استاد جعفری به زبانهای انگلیسی، اردو، فارسی و هندی آشنایی کامل و تا حدی به زبانهای سانکسریت و عربی نیز آشنایی دارند.

به تاریخ ۲۶ ژانویه ۲۰۰۸ م به گرفتن اولین جایزه "جشنواره بین‌المللی فارابی" از دست رئیس جمهوری اسلامی ایران آقای دکتر محمود احمدی نژاد مشرف شد. ناگفته نماند که برای جشنواره ۱۲ دانشمند غیر ایرانی در سر تا سر دنیا به عنوان برگزیده گروه زبان و ادبیات فارسی معرفی شدند و دکتر جعفری برای اثر تحقیقی شان "شرح کلیات صایب تبریزی" به دریافت این جایزه نایل آمدند و ایشان یکی از دو نفری بودند که از هندانتخاب گردیدند. دکتر یونس جعفری به مناسبت بزرگداشت پنجاهمین سالگرد روابط فرهنگی نوین ایران و هند و در مراسم "جشن زرین" جایزه ۱۲ جانویه ۲۰۰۷ "نخستین دوره جایزه سعدی" از دست آقای زرگر یعقوبی سفیر محترم جمهوری اسلامی ایران و رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی نو جناب آقای شفیع شکیب به روز ۱۱ فوریه ۲۰۰۷ م. به ایشان اعطا شد.

برخی از تألفات دکتر جعفری به زبان فارسی و اردو:

۱. تصحیح و گردآوری ابیات پراکنده صایب تبریزی با عنوان کلام صایب، جلد اول مشتمل بر ردیف الف و ب، چاپ تونک راجستان ۱۹۸۲ م.

۲. نامه‌های اقبال لاهوری، دو جلد، محل چاپ تهران، ۲۰۰۶ م.

۳. تصحیح تاریخ شاه شجاعی، تألیف میر محمد معصوم بن حسن صالح، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، مارس ۲۰۰۷ م.

۴. تصحیح چهار چمن، تألیف چندر بهان برهمن، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

ستاد شریف حسین قاسمی

آقای دکتر شریف حسین قاسمی در سال ۱۹۴۳ م. در شهر دهلی متولد شد. وی تحصیلات متوسطه را در دهلی گذراند و وارد دانشگاه دهلی شد و دکترای زبان و ادبیات فارسی خود را از این دانشگاه دریافت کرد. وی سپس به تدریس در دانشگاه پرداخت و با عنوان استاد زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه دهلی مشغول بود و به تازگی بازنشسته شده است. ایشان علاوه بر زبان فارسی به زبانهای اردو، هندی و انگلیسی نیز آشنایی دارد.

برخی از تألیفات استاد قاسمی:

۱. تصحیح و تنقیح کتاب اشارات بینش، تألیف مرتضی بینش، فارسی، انجمن هند و ایران، دهلی، ۱۹۷۳ م.
۲. تصحیح و تنقیح و حاشیه و ترجمه بر کتاب سیر المنازل از میرزا سنگین بیگ (فارسی و اردو)، مؤسسه غالب، دهلی نو، ۱۹۸۲ م.
۳. تصحیح و حاشیه و تنقیح کتاب تذکره جمیع اولیای دهلی، تألیف حبیب الله، مؤسسه تحقیقاتی فارسی و عربی راجستان، تونک، ۱۹۸۷-۸۸ م.
۴. تصحیح یاگارنامه فخرالدین علی احمد، ۱۹۹۴ م.
۵. تصحیح کتاب نی مولوی (انگلیسی)، دهلی، ۱۹۹۶ م.
۶. تصحیح ریاض الشعرا تألیف علی قلی خان واله داغستانی، کتابخانه رضا رامپور، ۲۰۰۱ م.
۷. تصحیح عبرت الغافلین، مجله غالبنامه، مؤسسه غالب، دهلی نو، ۲۰۰۲ م.

آقای قاسمی علاموه بر این تألیفات حدوداً دو‌یست مقاله تحقیقی به زبانهای انگلیسی، فارسی و اردو نوشته و در مجله‌های موقر هند و خارج از هند به چاپ رسانده است. همچنین ایشان در کنگره‌های ملی و بین‌المللی در ایران، افغانستان، پاکستان، ازبکستان، پاریس، تاجیکستان و غیره شرکت نموده است.

سید حسن عباس

در ۲ اکتبر ۱۹۶۰ م. چشم به جهان گشود. وی به دریافت دکتری در رشته زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران (ایران) نایل آمد و حالا در دانشگاه ندوی بنارس مشغول به تدریس است. آثار وی به قرار زیر می‌باشد:

۱. فهرست نسخه‌های خطی عربی و فارسی کتابخانه نوشاهیه پاکستان، تألیف عارف نوشاهی، ترجمه از فارسی به اردو، مجله کتابداری دانشگاه تهران، شماره‌های ۱۸، ۱۹ و ۲۰.
۲. "رساله‌ای از میر عظمت الله بیخبر بلگرامی" قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۸، پاییز ۱۹۹۴ م.
۳. رساله تحقیق السداد فی مذلة الآزاد تألیف محمد صدیق سخنور بلگرامی (خطی) (تصحیح و تحشیه) قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۱۰، زمستان ۱۹۹۵ م.
۴. تصحیح رساله "احقاق حق: یک دفاع نامه مهم شعر حزین از وارسته سیالکوتی مل (خطی) در یادواره حزین لاهیجی قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۲۹-۳۰، بهار و تابستان ۲۰۰۵ م.
۵. تصحیح و تدوین و تحشیه بویژه دیوان فارسی آزاد بلگرامی.
۶. تصحیح و تدوین و حاشیه نویسی تذکره الکاتبین.

سید حمزه حسین

در سال ۱۹۲۴ م. به دنیا آمد و در دانشکده دولتی هنری، نندنم، مدراس تدریس کرده است. از آثارش می‌توان به کتابهای زیر اشاره کرد:

۱. نسخه شاهجهانی (در پختن غذاها)، ۱۹۵۶ م.

۲. فهرست نسخه‌های خطی فارسی (انگلیسی)، ۱۹۶۱ م

زیب النساء بیگم

در سال ۱۹۴۰ م چشم به جهان گشود. در دانشگاه عثمانیه، حیدرآباد به تدریس مشغول بود و تصنیفات زیر بخش از آثار علمی ایشان است:

۱. نسخه خطی تواریخ آصف جاهی از قادر خان منشی، ناشر کتابخانه اورینتل نسخه خطی و مرکز تحقیق، حیدرآباد، هند.

۲. فهرست ۱۵۰ نسخه خطی فارسی، چاپ کتابخانه اورینتل نسخه خطی و مرکز تحقیق، حیدرآباد، هند.

۳. فهرست نسخه خطی فارسی اداره ادبیات اردو به زبان فارسی با همکاری استاد رادفر، استاد مهمان دانشگاه عثمانیه.

۴. چند نادر نسخه خطی در کتابخانه اورینتل نسخه خطی و مرکز تحقیق، حیدرآباد، مقاله در کنفرانس بین الملل انجمن استادان فارسی، ممبئی، ۱۹۹۵ م. خوانده شد.

۵. مقاله در سال ۱۹۹۷ م در شهر بوپال در کنفرانس انجمن استادان فارسی به عنوان "چند نادر نسخه خطی اداره ادبیات اردو، حیدرآباد" ارائه شد.

۶. مقاله در سال ۱۹۹۹ میلادی در کنفرانس بین الملل در پنجاب به عنوان "چند نادر نسخه خطی کتابخانه اورینتل نسخه خطی حیدرآباد ارائه شد.

۷. رکن کمیته انتشارات نسخه خطی مؤسسه تحقیق ابوالکلام آزاد، حیدرآباد هند.

۸. فهرست توصیفی نسخه خطی دیوان حافظ و شروح آن در کتابخانه موزه سالار جنگ، قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۱۱، زمستان ۱۹۹۷ م.
۹. چندین نسخه های خطی پر ارزش دین اسلام در کتابخانه اورینتل نسخه خطی حید آباد، انتشارات مجله تحقیق باب العلم نور.

محمد محسن:

- در سال ۱۹۵۳ میلادی به دنیا آمد و در دانشگده دولتی بانوان رامپور ایالت اترپرادش مشغول به تدریس است. مقالات زیر از آثار وی است:
۱. مخطوطات شناسی و تحفظ مخطوطات (نسخه های خطی)، سمینار ملی، کتابخانه رضا رامپور، ۲۰۰۶ م.
 ۲. معرفی مخطوطه کلیات غالب نسخه لوهارو، سمینار ملی کتابخانه رضا، ۲۶-۲۷ آوریل، ۲۰۰۳ م.
 ۳. معرفی نادر نسخه بیدل عظیم آبادی.

علیم اشرف خان:

- در سال ۱۹۶۳ م به دنیا آمد و پس از تحصیلات مقدماتی وارد دانشگاه دهلی شد و در رشته زبان و ادبیات فارسی دکتری گرفت و همانجا مشغول به تدریس شد و آثار وی قرار ذیل است:
۱. معرفی نسخه خطی بو علی سینا در هند.
 ۲. " معرفی یک نسخه خطی پرارزش زاد المتقین در کتابخانه رضا.
۱. خطی نادر فارسی کتابخانه خدابخش، به زبان فارسی.

محمد تقی علی عابدی

در سال ۱۹۶۲ م. چشم به جهان گشود و حالا در شعبه علوم مشرقیه عربی و فارسی، دانشگاه لکهنو مشغول به کار است و از آثار وی:

۱. کار فهرست نگاری نسخه‌های خطی فارسی، اردو و عربی در موزه ایالتی لکهنو.

محمود عالم

در تاریخ ۱۵ ژوئن ۱۹۷۶ م. به دنیا آمد و در بخش اسناد و مدارک و تحقیق موزه یادبود وکتوریا، کلکته مشغول است و مختصری از آثار ایشان به شرح زیر است:

۱. میاث فارسی بنگاله مبنی بر نسخه‌های خطی.
۲. گزارش توصیفی نسخه‌های خطی فارسی کلکسیون در یاد بودی وکتوریا، کلکته، یک معرفی، رولی بک پرایویت لیمیتد، دهلی ۱۴۰ صفحه.

عطیه بیگم

در تاریخ ۱۲ مارس ۱۹۵۸ م. چشم به جهان گشود. او در کی. پی. جسوال ریسرچ انستیتوت، پتنا کار می‌کند و "فهرست مخطوطات فارسی اداره تحقیقات کی. پی. جسوال ریسرچ انستیتوت پتنا را تهیه کرده است.

سید انوار احمد

در تاریخ ۲۰ ژانویه ۱۹۳۶ م. در روستای سیوای ایالت بیهار چشم به جهان گشود. پس از پایان تحصیلات متوسطه وارد دانشگاه پتنا شد و در سال ۱۹۷۰ موفق به دریافت دکترای زبان و ادبیات فارسی از آن دانشگاه گردید و سپس در خدمت دانشگاه پتنا قرار گرفت. از کالج پتنا وابسته به دانشگاه پتنا باز نشسته شد و مهمترین تألیفات ایشان بدین قرار است:

۱. مجموعه رسایل کی مشتملاتکا ایک تعارف (أردو) (معرفی مشتملات مجموعه رسایل) نسخه خطی در خدا بخش. خدابخش جرنل، شماره ۶۹-۷۴، ۱۹۹۲ م.
۲. کتابخانه خدا بخش کی چند فارسی مخطوطون کی ترقیمون اور مہرون کا ایک مختصر جایزه (أردو) (بررسی مختصر بر ترقیمها و مہرهای نسخه‌های خطی فارسی مهم کتابخانه خدا بخش)، خدا بخش جرنل، ۱۹۹۸ م.
۳. بررسی اجمالی درباره کتب خطی، در سمینار کتابخانه خدابخش.
۴. ویرایش انتقادی تذکره انیس الاحباء مؤلفه موهن لعل انیس، کتابخانه خدابخش، ۱۹۹۶ و ۱۹۹۹ م.

محمد امین عامر

در تاریخ ۱۰ ژانویه ۱۹۵۰ م. به دنیا آمد. اینک به تدریس فارسی در مدرسه، هورہات، هورہات، ہورہ، بنگالہ غربی مشغول است. از آثار وی می‌توان اشاره کرد به کتاب مخطوطہ شناسی در فارسی، از انجمن آسیای کلکتہ، ۱۹۹۶ م.

محمد مقبول صوفی

در سال ۱۹۵۰ م. چشم به جهان گشود. در کالج دولتی، ترال، کشمیر به تدریس زبان و ادبیات فارسی مشغول است و کارهای علمی ایشان به شرح زیر می‌باشد:

۱. تصحیح و تشریح آیات و احادیث و آثار عرفا در ادب صوفیہ فارسی.
۲. تصحیح متن و ترجمه اشرف الطرایق در زبان فارسی، مصنفه شیخ احمد تارہ بلی کشمیری.
۳. تصحیح دیوان طیب کشمیری معروف به مولانای کشمیری.

شرف النساء بیگم

در تاریخ ۱۶ آگوست ۱۹۳۸ م چشم به جهان گشود. بعد از تحصیلاتش در دانشگاه عثمانیه حیدر آباد به تدریس مشغول شدند. آثار علمی ایشان به قرار زیر است:

۱. دیوان کلیم همدانی، ۱۹۶۱ م، تصحیح با مقدمه (۱۰۱۹ صفحه)

غلام رسول جان

در سال ۱۹۵۳ م چشم به جهان گشود. در دانشگاه کشمیر به تدریس مشغول است و ایشان ترتیب و تدوین و تصحیح متن "تحفه الاحباب" مؤلفه محمدعلی کشمیری، جلد اول (۵۷۵ صفحه) را چاپ کرده است.

چاند بیبی آ. شیخ

در تاریخ ۲۲ سپتامبر ۱۹۴۷ م. چشم به جهان گشود. در دانشگاه گجرات، احمد آباد مشغول تدریس فارسی است. مقاله ایشان به عنوان "نسخه خطی قدیمی راماین" در مجله پاتیک، اکتبر ۱۹۹۶ م چاپ شده است.

جمیل الرحممن

در سال ۱۹۶۲ م. چشم به جهان گشود. در کالج ذاکر حسین وابسته به دانشگاه دهلی مشغول درس دادن فارسی است. از آثار علمی ایشان می توان به کتاب ها و مقالات زیر اشاره کرد:

۱. همکاری در تهیه و تدوین پنج مجلد از فهرست نسخه های خطی فارسی موجود در کتابخانه های مختلف دهلی و پنجاب تحت نظارت مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، از ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۹ م.

۲. معرفی نسخه خطی تاریخ شاکر خانی، مجله تحقیقات فارسی، بخش فارسی، دانشگاه دهلی، ۱۹۹۸ م.

۳. "نگاهی به نسخه‌خطی تاریخ محمدی"، قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۲۷، پاییز ۲۰۰۴ م.
۴. "معرفی نسخه‌های خطی ملخص شاهجهان نامه"، قندپارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی نو، شماره ۳۳-۳۴، بهار - تابستان ۲۰۰۷ م.
۵. مقدمه و تصحیح و تنقیح ملخص شاهجهان نامه از میرزا محمد طاهر خان آشنا ملقب به "عنایت خان"، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی نو.

عید محمد انصاری

در سال ۱۹۵۶ م. چشم به جهان گشود. در دانشگاه بی. آر. امبیدگر، شهر مظفر پور، بیهار کار می‌کند. ایشان "ویرایش انتقادی نامهای غیر مطبوعه مخدوم الملک شیخ شرف‌الدین احمد یحیی منیری را با مقدمه" به چاپ رسانده اند.

رئیس احمد نعمانی

در تاریخ ۱۵ مارس ۱۹۵۸ م. چشم به جهان گشود. تحصیلات مقدماتی خود را از مدرسه فیض العلوم، مراد آباد شروع کرد و سپس به دار العلوم ندوة العلماء، لکهنو راه یافت و معارف اسلامی را در آنجا فراگرفت. آنگاه وارد دانشگاه لکهنو شد و در سال ۱۹۹۲ م موفق به دریافت دکتری در رشته زبان و ادبیات فارسی گردید.

حالا در مدرسه اس. تی. اچ. وابسته به دانشگاه اسلامی علیگر به تدریس مشغول است. وی از شاعران برجسته فارسی گوی هند می‌باشد. کارهای علمی ایشان به قرار زیر است:

۱. جمال مصطفی، تصحیح و مقدمه نسخه خطی مذهبی انتشارات علمستان، لکهنو، ۱۹۷۹ م.

۲. تصحیح و مقدمه و حاشیه نویسی نسخه خطی فهرست شاعره فارسی، انتشارات خدابخش، پتنا، ۱۹۹۱ م.
۳. تصحیح و تعلیق تذکره شاعران فارسی تا قرن سیزدهم "آیینة حیرت" احمد حسن سحر کاکوروی (۱۸۷۲ م)، کتابخانه خدابخش خاورمیانه عمومی، پتنا، ۱۹۹۶ م.

ادریس احمد

در سال ۱۹۳۸ م. چشم به جهان گشود. در سال ۱۹۷۵ م موفق به اخذ درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه دهلی گردید و همانجا مشغول به تدریس شد. فعلاً از سمت دانشیاری فارسی خودش را باز نشسته کرده است و آثار علمی وی بدین ترتیب است:

۱. همکاری در فهرست نویسی نسخه خطی فارسی کتابخانه راجه محمود آباد، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، ۱۱ فبریه ۱۹۸۸ م.
۲. تصحیح نسخه خطی "کتا سرت ساگر" ترجمه فارسی به نام "دریای اسمار" ترجمه مصطفی خالقداد عباسی، تصحیح استاد عابدی و تارا چند، چاپ با همکاری دانشگاه اسلامی علیگر و مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی نو، فبریه ۲۰۰۷ م.
۳. تصحیح دیوان ناصر علی سرهنندی، شاعر بزرگ سبک هندی.

غلام سرور

در تاریخ ۱۵ نوامبر ۱۹۵۲ م چشم به جهان گشود. در کالج مولانا آزاد، کلکته مشغول به تدریس فاسی است. از آثار وی می توان به ویرایش انتقادی انیس الغربا از حضرت نور قطب عالم (آماده طبع) - اشاره کرد.

محمد منصور عالم

در سال ۱۹۴۹ م به دنیا آمد. وی در کالج مولانا آزاد، کلکته مشغول به تدریس فارسی است و کارهای علمی ایشان بدین قرار است:

۱. ویرایش انتقادی عجایب البلدان از کلیان سینگ. (غیر مطبوعه).
۲. "نظری به نسخه خطی عجایب البلدان فارسی تألیف مهراجّه کلیان سینگ "عاشق"، قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۱۳، بهار ۱۹۹۹ م.

خانم شوکت نهال انصاری

در سال ۱۹۴۸ م در علیگر چشم به جهان گشود. وی پس از اتمام دوره ابتدایی و متوسطه وارد دانشگاه اسلامی علیگر گردید و در سال ۱۹۷۰ م موفق به دریافت فوق لیسانس در رشته زبان و ادبیات فارسی از آن دانشگاه شد. سپس وی برای ادامه تحصیل راهی دهلی شد و دکترای خود را در همین رشته در جامعه ملیّه اسلامی، دهلی نو در سال ۱۹۸۲ م به پایان رسانید و حالا در بخش فارسی دانشگاه اسلامی علیگر مشغول به تدریس فارسی است. از آثارش می توان این کتاب ها و مقالات را نام برد:

۱. "دایرة المعارف نویسی با نگاهی به جواهر العلوم همایونی در هند"، قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۱۴، زمستان ۲۰۱۱ م.
۲. مطالعه نسخه های خطی مرزبان نامه و روضه العقول، جرنال کتابخانه خدابخش، پتنا، دسامبر ۲۰۰۰ م.

زبیر احمد قمر

در سال ۱۹۳۸ م. چشم به جهان گشود. از خدمت استادی زبان فارسی در کالج لنگت سینگ وابسته به دانشگاه بیهار، شهر مظفر پور بازنشسته شده اند. کار علمی ایشان در عرصه نسخه پژوهی به شرح زیر می باشد:

۱. تصحیح متن تذکره همیشه بهار تألیف اخلاص شاهجهان آبادی، کِشن چند پسر اچل داس کهتری (پایان نامه دکتری) ساجده زبیری، دهلی، ۲۰۰۳ م.

سید حسن عسکری

در سال ۱۹۰۱ م. در شهرستان سیوان، بیهار چشم به جهان گشود. در سال ۱۹۲۶ م. با سمت استادیاری در دانشگاه پتنا مشغول به کار شد. ایشان از چندین دانشگاه و مؤسسات علمی و فرهنگی و همچنین مقامات رسمی دولت هند تقدیر نامه در یافت کرده بود و در سال ۱۹۷۸ م. از طرف ریاست جمهوری هند به خاطر خدمات ارزنده اش به فرهنگ اسلامی و ایرانی مورد تقدیر قرار گرفت. تألیفات و مقالات استاد در زمینهای مختلف تاریخی و ادبی بسیار است و برخی از آنان به شرح زیر می باشند:

۱. تصحیح و ترجمه کتاب اقبال نامه، پتنا.
۲. تصحیح و ترجمه کتاب سیرت فیروز شاهی، چاپ شده.
۳. تصحیح و ترجمه کتاب واقعات بابری، دهلی، ۱۹۸۲ م.
۴. تحلیلی از نام های مظفر شمس بلخی، کتابخانه خدابخش، پتنا.

چندر شیکهر بهتناگر

در سال ۱۹۵۸ م به دنیا آمد. تحصیلات علمی خود را در دانشگاه دهلی تکمیل کرد و حالا به عنوان رئیس بخش فارسی دانشگاه دهلی مشغول انجام خدمت به زبان فارسی است. بخشی از آثار علمی ایشان به شرح زیر می باشد:

۱. تعارف نسخه خطی ممتاز الامثال، مجله ادب، ۱۹۸۵ م.
۲. مقالات راجع به نسخه های خطی و کتابها و مقاله های چاپی درباره امیر خسرو دهلوی در سراسر جهان.

۳. روزگار حزین در هند و مشتاقان وی، قند پارسی، فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، شماره ۲۹-۳۰، بهار و تابستان ۲۰۰۵ م.
۴. تصحیح و تنقیح کتاب چهار گلشن (نسخه خطی) مؤلفه رای چتر من (قرن هجدهم میلادی).

سیده بشیر النساء

در سال ۱۹۴۲ م. در حیدرآباد چشم به جهان گشود. در سال ۱۹۶۳ م موفق به دریافت فوق لیسانس از دانشگاه عثمانیه حیدرآباد شد. سپس به سمت استادیاری زبان و ادبیات فارسی در کالج بانوان، دانشگاه عثمانیه مشغول به خدمت شد. تصحیح کتاب احکام عالمگیری موضوع رساله دکتری کارنامه علمی او به شمار می آید.

انوار الحسن

- در سال ۱۹۳۰ م. پا به عرصه وجود گذاشت. به اخذ دکترای در رشته زبان و ادبیات فارسی و زبان عربی در دانشگاه لکهنو نایل آمد. مدت طولانی در گروه علوم شرقیه، دانشگاه لکهنو انجام وظیفه کرد. از جمله کارهای تحقیقاتی او به شرح زیر می باشد:
۱. تصحیح متن کلیات دیوان امیر خسرو دهلوی، لکهنو، ۱۹۶۷ م.
 ۲. تصحیح متن وقایع نعمت خان عالی شیرازی، لکهنو، ۱۹۶۹ م.

آمرت لعل عشرت مدهوک

در سال ۱۹۳۰ م. در یک خانواده هندوی علاقه مند به زبان فارسی متولد شد. او در سال ۱۹۵۳ م. در رشته زبان فارسی موفق به اخذ فوق لیسانس از دانشگاه پنجاب گردید. برای ادامه تحصیل در سال ۱۹۶۱ م. به ایران سفر کرد و در سال ۱۹۶۴ م. از دانشگاه تهران پایان نامه دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی را دریافت نمود. آنگاه به

عنوان استاد و رئیس بخش فارسی دانشگاهندوی بنارس مشغول انجام وظیفه بود. ایشان تألیفات متعددی در زمینه ادبیات فارسی دارد و از جمله کارهای او: فهرست توضیحی در مورد کتاب های خطی در کتابخانه بنارس (انگلیسی) چاپ دانشگاه بنارس.

اقبال حسین

در سال ۱۹۰۵ م به دنیا آمد. در سال ۱۹۳۵ م موفق به دریافت دکتری زبان و ادبیات فارسی با رتبه ممتاز و دریافت مدال طلایی از دانشگاه پتنا شد. مدت ۴۵ سال به علم و فرهنگ در پُستهای استادی، رئیس قسمت فارسی، رئیس دانشکده ادبیات و ریاست کتابخانه خدا بخش پتنا خدمت کرد. ایشان در سال ۱۹۷۶ م. از طرف ریاست جمهوری هند به خاطر خدمات ارزنده اش به زبان فارسی مورد تقدیر قرار گرفت. برخی از آثارش به شرح زیر است:

۱. تصحیح کتاب تحفه سامی، تصنیف سام میرزا صفوی، چاپ دانشگاه علیگر، ۱۹۷۳ م.
۲. تصحیح چند قصاید عرفی، کتابفروشی رام ناراین، الله آباد.

خواجه افضل امام

در سال ۱۹۲۸ م. چشم به جهان گشود. در سال ۱۹۶۴ م. وارد خدمت فارسی دانشگاه پتنا شد و بازنشسته کالج پتنا وابسته به دانشگاه پتنا است. از جمله تألیفات ایشان در زمینه نسخه های فارسی تصحیح دیوان نذیر الحق فایز پهلواروی را می توان نام برد

سید حسن

در سال ۱۹۱۱ م در قصبه شیخپور بیهار به دنیا آمد. وی مدتی با حفظ مدارک سمت استادی عهده دار ریاست گروه زبان فارسی دانشگاه پتنا و ریاست افتخاری کتابخانه خدا بخش پتنا نیز بوده است و در سال ۱۹۷۶ م به خاطر خدمات شایان ایشان

به زبان و ادبیات فارسی از طرف ریاست جمهوری هند مورد قدردانی قرار گرفته بود. از استاد تألیفات و مقالات زیاد منتشر شده که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. تصحیح و مقدمه بر دیوان رکن صاین هروی (معاصر خواجه حافظ شیرازی) به زبان فارسی، پتنا.

سید اطهر شیر

در سال ۱۹۳۴ م. متولد شد. دکتری زبان و ادبیات عربی خود را از دانشگاه پتنا در یافت و در سال ۱۹۶۷ م. به مدت یک سال در دانشگاه تهران به تحقیق در زمینه ادبیات فارسی پرداخت. تألیفات متعددی دارد که برخی از آنها به شرح زیر می‌باشند.

۱. فهرست مخطوطات فارسی کتابخانه خدا بخش، جلد سوم، به زبان فارسی، پتنا، ۱۹۶۵ م.
۲. فهرست مخطوطات عربی، کتابخانه خدا بخش، پتنا، ۱۹۶۶ م.
۳. فهرست مخطوطات عربی در تفسیر قرآن، کتابخانه خدا بخش، به زبان انگلیسی، ۱۹۶۹ م.
۴. فهرست مخطوطات عربی در حدیث کتابخانه خدا بخش، پتنا، ۱۹۷۰ م.
۵. فهرست مخطوطات عربی در فقه، کتابخانه خدا بخش، پتنا، ۱۹۷۰ م.

نور الحسن انصاری

در سال ۱۹۳۷ م. در قصبه مئو از ایالت اتر پرادش در یک خانواده علم و دانش پا به عرصه حیات گذاشت. با تحصیل زبان و ادبیات فارسی وارد دانشگاه دهلی شد و در سال ۱۹۶۴ م. با گذراندن رساله خود تحت عنوان "ادبیات فارسی در دوره اورنگ زیب" از آن دانشگاه دکتری زبان و ادبیات فارسی در یافت کرد. ایشان در سال ۱۹۷۱ م به مدت سه سال به ایران مسافرت نمود و در دانشگاه تهران به تحصیل و تحقیق پرداخت. سر انجام در سال ۱۹۷۴ م از آن دانشگاه نیز دکتری زبان و ادبیات فارسی به عنوان "تصحیح کتاب تحفه الهند" دریافت نمود. ایشان رئیس بخش فارسی دانشگاه دهلی و

مدیر کل انجمن استادان فارسی سراسر هند هم بوده. آثار تحقیقی ایشان که در زمینه ادبیات فارسی تاکنون به چاپ رسیده عبارتند از:

۱. تصحیح و مقدمه بر مآثر محمود شاهی تألیف شهاب حکیم کرمانی، دهلی، ۱۹۶۹ م.
۲. تصحیح مقدمه و تعلیقات بر تحفه الهند تألیف میرزا خان، جلد اول، بنیاد فرهنگ ایران، تهران ۱۹۷۵ م.
۳. تصحیح متن همراه با مقدمه و ترجمه "مرقع دهلی" از درگاه قلی خان سالار جنگ، انتشارات دانشگاه دهلی، ۱۹۸۱ م.
۴. تصحیح مقدمه و تعلیقات بر "راگ درپن" تألیف فقیر الله سیف خان، دانشگاه دهلی، ۱۹۸۱ م.
۵. تصحیح مقدمه و تعلیقات بر تحفه الهند تألیف میرزا خان، جلد دوم، دانشگاه دهلی، دهلی، ۱۹۸۲ م.

میر محمود حسن

در سال ۱۹۲۰ م. در میسور، جنوب هند به دنیا آمد. در سال ۱۹۴۶ م. دوره فوق لیسانس زبان و ادبیات فارسی را در دانشگاه میسور به پایان رسانید و ایشان مدت ۳۵ سال همراه با تدریس زبان فارسی عهده دار ریاست بخش فارسی، عربی و ورود همان دانشگاه بوده و او در مؤسسه تحقیقاتی تیپو سلطان، سری رنگا پتن، میسور نیز مشغول خدمت بوده و بیش از ۲۵۰۰ جلد از نسخه های خطی نادر فارسی، عربی و دکنی را در آن مؤسسه جمع آوری نموده بود. ایشان دارای تألیفات و مقالات متعددی در زمینه فرهنگ و ادبیات فارسی به شرح زیر می باشد:

۱. صحیح کلیات نسیم میسوری، بنگلور، ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ م.
۲. تصحیح کتاب استیفاء از منشی غلام حسین، منشی و منجم دربار تیپو سلطان.

۳. تصحیح سلطان التواریخ از میر زین العابدین شوشتری مورخ دربارِ تیپو سلطان.

۴. تصحیح فتح المجاهدین از میر زین العابدین شوشتری مورخ دربارِ تیپو سلطان.

سید منال شاه القادری

در سال ۱۹۳۵ م. چشم به جهان گشود. ایشان دکترای زبان و ادبیات فارسی را با تحقیق در کتاب "بقیة نقیة" سروده امیر خسرو دهلوی از دانشگاه کلکته دریافت کرد. در سال ۱۹۷۶ م. به مدت سه ماه برای تحقیق در زبان فارسی به ایران مسافرت کرد و مقالات و تألیفات ایشان در زمینه ادبی فارسی زیاد است که از آن جمله:

۱. تصحیح دیوانهای امیر خسرو دهلوی، دهلی، ۱۹۷۵ م.

۲. تصحیح دیوان بقیة نقیة حضرت امیر خسرو دهلوی، فارسی.

سید مقبول احمد

در سال ۱۹۳۴ م. در شهر الله آباد تولد یافت. در سال ۱۹۵۹ م. موفق به دریافت دکترای زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه الله آباد گردید. سال ۱۹۶۹ م برای مدت سه سال به ایران مسافرت کرد و در دانشگاه تهران موفق به اخذ دکترای زبان و ادبیات فارسی شد. پس از مراجعت از ایران به استخدام دانشگاه دهلی در آمد و با سمت دانشجویی مشغول تدریس فارسی شد. ایشان دارای کتب و مقالات متعددی به زبانهای فارسی، اردو و انگلیسی است و نمونههایی از آن بدین قرار زیر است:

۱. تصحیح متن ضمیمه تغلق نامه امیر خسرو، سروده حیاتی گیلانی به زبان فارسی، دهلی، ۱۹۷۵ م.

۲. تصحیح متن و تحلیلی از مجموعه دانش (نامهای فرمانروایان بهروچ، گجرات)، به زبان انگلیسی و فارسی، دهلی، ۱۹۸۵ م.

حافظ محمد طاهر علی

در سال ۱۹۴۰ م. در شهر کلکته تولد یافت. در سال ۱۹۷۵ م. موفق به اخذ دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه کلکته شد. ایشان یک مدت با سمت دانشجویی و ریاست بخش فارسی، عربی و اسلام شناسی مشغول انجام وظیفه دانشگاه کلکته بود و بعداً به دانشگاه تاگور، شانتی نیکن منتقل شد. تصحیح متن کتاب رساله اخص الخواص تألیف شیخ محب الله الله آبادی، به زبان فارسی از کارهای پژوهشی اوست.

سید محمد طارق

در سال ۱۹۴۳ م. در آمروه مراد آباد ایالت اترپرادش به دنیا آمد. در سال ۱۹۷۱ م. موفق به اخذ دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه اسلامی علیگر شد و در همان دانشگاه مشغول انجام وظیفه تدریس زبان فارسی شد. تصحیح و تنقیح همراه با مقدمه بر تاریخ حقی از شیخ عبدالحق محدث دهلوی از کارهای پژوهشی اوست.

محمد صدیق نیازمند

در سال ۱۹۴۸ م. در شهر سرینگر کشمیر تولد یافت. به اخذ فوق لیسانس زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه کشمیر موفق شد. در سال ۱۹۷۶ م. برای ادامه تحصیل به ایران رفت و در دانشگاه مشهد به تحصیل زبان فارسی پرداخت. پس از سه سال تحصیل در آن دانشگاه به هند باز گشت و در دانشگاه کشمیر به ادامه تحصیل پرداخت و در رشته زبان و ادبیات فارسی دکتری به عنوان "تاریخ ادبیات فارسی در دوره اکبر و جهانگیر در کشمیر" دریافت نمود. ایشان مدتی در دانشگاه کشمیر مشغول تدریس زبان فارسی بود و اینک همان وظیفه را در دانشگاه جواهر لعل نهرو، دهلی نو عهده دار است. برخی از تألیفات و مقالات ایشان به شرح زیر است:

۱. بررسی تحلیلی از نسخه‌های خطی فارسی کتاب تاریخ سید علی، مجله دانش، دانشگاه کشمیر، ۱۹۷۹ م.

محمود فیاض هاشمی

متولد سال ۱۹۵۴ م. و استادیار دانشکده ذاکر حسین وابسته به دانشگاه دهلی است. از آثارش می‌توان به کتابهای زیر اشاره کرد:

۱. تصحیح و تنقیح دیوان شاه عالم ثانی متخلص به آفتاب (رساله دکترای ایشان)

۲. چند نسخه خطی مربوط به طب.

محمد صدیق

در سال ۱۹۲۸ م. چشم به جهان گشود. در سال ۱۹۶۴ م. به اخذ دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه پتنا نایل آمد. ایشان با سمت استادی و ریاست گروه زبان و ادبیات فارسی در همان دانشگاه انجام وظیفه می‌کرد. ایشان از چهرهای برجسته زبان و ادبیات فارسی در ایالت بیهار هند بود.

سید منظور الحسن برکاتی

متولد سال ۱۹۲۶ م. و در مدرسه عالی دارالعلوم خلیفه نظامیه، تونک، راجستان تدریس داشته است. از آثار تحقیقی او می‌توان به "تصحیح و ترتیب زیب التواریخ" اشاره کرد.

نصیر احمد صدیقی

متولد سال ۱۹۳۸ م. و عضو هیئت علمی دانشگاه اسلامی علیگر، از آثار او می‌توان به "ترتیب و تنقیح دیوان سنایی مشهدی" اشاره کرد.

محمد سیف الله

۱. در تاریخ دهم دسامبر ۱۹۴۱ م. به دنیا آمد و در دبیرستان سنت انتونی، کلکته به تدریس زبان فارسی مشغول است. از پژوهشهای اوست:

تصحیح و تنقیح نادر نسخه خطی فارسی خلاصه الالفاظ و جامع العلوم سید جلال‌الدین البخاری مخدوم جهانیه جهانگشت که محفوظ در انجمن آسیایی بنگال، کلکته.

محمد زبیر قریشی

متولد سال ۱۹۳۷ م. و استاد باز نشسته دانشکده هنری اچ. کی، احمد آباد است. از آثار پژوهشی وی می‌توان به آثار زیر اشاره کرد:

۱. فهرست مفصل نسخه‌های خطی کتابخانه حضرت پیر محمد شاه گجراتی.
۲. معرفی الرسالة العدالة از دوانی.
۳. معرفی بعضی قطعات ناشناخته ابن یمین.
۴. نسخه‌های تاریخی کتابخانه پیر محمد شاه گجراتی.
۵. تصحیح و ترجمه نسخه خطی نامه‌های حضرت پیر محمد شاه.
۶. مقاله ارایه شده در دانشگاه اسلامی علیگر به زبان فارسی بر الرسالة العدالة. این نسخه خطی به نام پادشاهند محمود شاه بهمنی نامگذاری شده.
۷. مقاله‌ای در سال ۱۹۸۱ م. در دانشگاه لکهنو به زبان فارسی ارایه کرده به عنوان " تفسیر چند شعر سلسله الذهب جامی " از شاگردش عبدالغفور لاری بر مبنای یک نسخه نادر خطی.
۸. مجمع القواعد، نسخه خطی مولانا سلیمان نویسنده بزرگ شهر احمد آباد. مقاله در دانشگاه سیاجی راو بروده (گجرات) ارایه کرد.
۹. مقاله ارایه شده بر " منبع الخیرات "، یک نسخه خطی از غلام رضا در دانشگاه مدراس در سال ۱۹۸۳ م.

ریحانه خاتون

متولد سال ۱۹۴۸ م. و استاد فارسی در دانشگاه دهلی است. وی فرزند استاد شهیر زبان فارسی هند دکتر نذیر احمد می‌باشد. برخی از پژوهشهای وی به قرار زیر است:

۱. نفایس الکلام و عرایس الاقلام، مجله معارف، ۱۹۹۷ م.
۲. زین الاخبار گردیزی، مجله معارف، ۱۹۸۰ م.
۳. نسخه خطی قدیمی کلام شمس طیبی.
۴. تنقیح و تصحیح سراج اللغات خان آرزو.
۵. معرفی نسخه ارزشمند سراج اللغات، قند پارسی، شماره ۵، ۱۹۹۳ م.
۶. معرفی نسخه خطی دیوان حافظ مورخ ۱۶۴۵ م، قند پارسی، شماره ۱۶.

باوا صاحب ترمذی

در تاریخ ۲۰ ژوئن ۱۹۲۷ م. به دنیا آمد و در دانشگاه گجرات به تدریس زبان فارسی مشغول بود. از آثار اوست:

۱. معرفی بعضی نسخه‌های خطی فارسی در گجرات.
۲. معرفی چندین نسخه خطی گجرات مثل مخبر الاولیا در تاریخ گجرات (مقاله).
۳. تصحیح دیوان زبان گجری "خوب ترنگ".
۴. تصحیح دیوان جلالی، یک صوفی شاعر احمد آباد.

نثار احمد فاروقی

متولد سال ۱۹۳۶ م. و باز نشسته بخش عربی دانشگاه دهلی بود. بخشی از آثار او به شرح زیر است:

۱. قوام العقاید، قدیمترین اثر در احوال و سخنان حضرت خواجه نظام‌الدین اولیا، تألیف محمد جمال قوام، تصحیح و تحقیق، قند پارسی، شماره ۷، ۱۹۹۴ م.
۲. تلخیص و تصحیح متن سه تذکره فارسی (طبقات الشعراء، گل رعنا، مجمع الانتخاب) در یک جلد، چاپ دهلی، ۱۹۶۷ م.
۳. تصحیح متن تذکره مقالات الشعراء تألیف قیام‌الدین حیرت اکبر آبادی، دهلی، ۱۹۶۸ م.

۴. تصحیح متن تذکره طبقات الشعراء، تألیف قدرت الله شوق، لاهور، ۱۹۶۵ م.

سید اکبر علی ترمذی

در سال ۱۹۲۴ م. به دنیا آمد و در آرشیو ملی هند، دهلی نو به کار پژوهش مشغول بوده است. از آثار او:

۱. تصحیح و مقدمه تاریخ سلاطین گجرات از محمود بخاری، انتشارات دانشگاه اسلامی علیگر، ۱۹۶۴ م.

۲. تصحیح و مقدمه نامه‌های فارسی غالب، انتشارات خانه آسیا، ۱۹۶۹ م.

گلونت سینگ ممتاز

متولد سال ۱۹۲۰ م و در دانشگاه پنجابی، پتیاله تدریس کرده است. از آثار او می‌توان به ترتیب و تصحیح دیوان نند لعل گوپا، شاعر فارسی زبان از پنجاب اشاره کرد.

سعیده خان

متولد سال ۱۹۵۴ م. و در دانشگاه اسلامی علیگر مشغول به تدریس زبان فارسی است. از آثارش می‌توان به ترتیب و تنقیح تذکره خزانه عامره اشاره کرد.

سید اوصاف علی

متولد سال ۱۹۳۳ م. و رئیس مؤسسه مطالعات اسلامی هند، دهلی نو بود و حالا مدیر آرشیو جامعه همدرد، دهلی نو می‌باشد. از آثار او می‌توان به فهرست کتب خطی در علوم طب به زبان انگلیسی از کتابخانه مطالعات اسلامی، چاپ دهلی، اشاره کرد.

نتیجه گیری

زبان فارسی که قرن‌ها در هندوستان به عنوان زبان رسمی مورد استفاده قرار می‌گرفت، توسط کارهای ادبی فراوان در گسترش سریع اسلام در آن جغرافیا و رسیدن آن

به قاره های وسیع دیگر سهیم شد. وجود ملیون ها آثار دست نویس در آن سرزمین ها، نشان دهنده داشتن یک فرهنگ غنی و ریشه دار آن است. همچنین از آثار به دست آمده از تحقیقات اساتید گرامی که در دانشگاه های متعدد هندوستان خدمت نموده اند یا در حال خدمت اند، این به دست می آید که به ویژه دست نوشته های هندوستان وظیفه پل مهمی را به عهده دارد که نسل آنجا را با گذشته شان آشنا و سپس بسوی آینده سوق خواهد داد. پیرامون انتقال این میراث با ارزش به نسل های آینده، دانشمندان، پژوهشگران و روشنفکرانی که دقت به خرج داده اند با تلاش خویش، برای درک بهتر ما زبان، افکار، باور و دیگر قضاوت قرن های متفاوت اجتماع هند، زمینه فراهم نموده و به سوی تاریخ روشنای افکنده اند.

هدف ما زمینه فراهم نمودن برای پژوهش های اساتید ما که در عرصه زبان و ادبیات فارسی پژوهش نموده اند و شناساندن پژوهش های آن ها به جغرافیای هند و به روشنفکران ترک است که به زبان فارسی علاقه دارند.

منابع

- تاریخ ادبیات فارسی هند در دوره خلیجان، تألیف ضیاءالدین برنی به تصحیح مولوی سید احمد خان، چاپ کلکته، ۱۸۶۲ م.
- تاریخ تمدن اسلام، جلد سوم.
- تاریخ تمدن، مشرق زمین گاهواره تمدن، میل دورانت، متجمان احمد آرام، شاشابی و امیر حسین آریانپور، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی تهران ۱۹۸۶ م.
- تاریخ دولت های اسلامی و خاندان های حکومتگر اثر الکساندر بارتولد، استانی لین پل، خلیل ترجمه صادق سجادی.
- تاریخ هندوستان از دوره باستان تا عروج سلطنت مغول از جان سی مارشن.
- جلالی نایینی، محمد رضا (۱۹۸۶ م) زبان و ادب فارسی در شبه قاره هند.
- سرزمین هند، بررسی تاریخی و اجتماعی و سیاسی و ادبی هندوستان از ادوار باستان تا عصر حاضر، علی اصغر حکمت، دانشگاه تهران، ۱۹۸۸ م.

فرهنگ نویسی فارسی در هند و پاکستان، تألیف دکتر شهریار نقوی، از انتشارات اداره کل نگارش وزارت فرهنگ، ۱۹۶۲ م، ص - ۲۳.

کاروان هند، احمد گلچین معانی، آستان قدس رضوی، مشهدی، ۱۹۹۰ م.

زبان و ادب فارسی در هند، کیومرث امیری، تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۹۹۵ م.

قندِ پارسی، شماره ۴۱-۴۲، تابستان - پاییز ۲۰۰۸ م، ص - ۵۰۹ - ۵۳۸، رایزن فرهنگی خانه فرهنگ ایران دهلی نو هند.

لباب الالباب، ج ۲، ص - ۵۷.